

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА І ЗМІНИ ГЕОЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

УДК 332.122.54:339.926 (477) (438)

КОНВЕРГЕНЦІЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Куцаб-Бонк К.К., к.е.н.

*Вища державна техніко-економічна школа імені Броніслава Маркевича
м. Ярославі, Польща*

Сучасний етап європейської інтеграції України визначається активізацією зовнішньоекономічної активності на різних щаблях просторової ієрархії: між державними інституціями, органами місцевого самоврядування та господарюючими суб'єктами України та країн-членів ЄС. У цьому контексті дедалі більшої значимості набуває транскордонне співробітництво, на яке покладається низка важливих завдань, пов'язаних із входженням прикордонних регіонів України до інституційного простору ЄС та вирівнюванням економічних пропорцій і якості життя по різні боки кордону. Передусім це стосується транскордонного співробітництва між Україною та Польщею, яка є одним із її найбільших зовнішньоекономічних партнерів. У сучасних умовах економічний простір українсько-польського транскордонного регіону розвивається під дією низки чинників, кожен із яких здійснює власний вплив на транскордонну конвергенцію між сусідніми прикордонними територіями України та Польщі. При цьому першочергове значення відводиться фінансово-економічним та інституційним чинникам впливу. Зокрема, виявляючи основні бар'єри на шляху українсько-польської транскордонної конвергенції слід акцентувати увагу на недостатній фінансовій та інституційній спроможності органів місцевого самоврядування прикордонних регіонів України, порівняно з їх партнерами із Польщі. Крім того, вагомий деструктивний вплив на використання потенціалу конвергенції в економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону чинить валютна нестабільність, передусім стрімке знецінення гривні по відношенню до злотого. Ще одною слабкою ланкою з погляду активізації транскордонного співробітництва між Україною та Польщею, включаючи стимулювання конвергентних процесів, є низька ефективність функціонування транскордонних інституцій, зокрема єврорегіонів. З метою подолання існуючих проблем та повноцінною реалізацією існуючого потенціалу конвергенції в економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону пропонується поліпшувати якість інституційного забезпечення транскордонного

співробітництва між Україною та Польщею, підвищувати фінансову спроможність органів місцевого самоврядування в Україні, а також впроваджувати основи «економіки знань» у процесі реалізації транскордонних проектів між сусідніми прикордонними територіями України та Польщі.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, транскордонний регіон, прикордонні території України та Польщі, економічна конвергенція, європейська інтеграція, конвергентні процеси.

UDC 332.122.54:339.926 (477) (438)

CONVERGENCE IN THE ECONOMIC SPACE OF UKRAINIAN-POLAND CROSS-BORDER REGION: PROBLEMS AND WAYS OF THEIR OVERCOMING

Kutsab-Bonk K., PhD in Economics

State technique-economic higher school named after Bronislaw Markevich, Yaroslav, Poland

The current stage of European integration of Ukraine is determined by the intensification of foreign economic activity at different levels of spatial hierarchy: between public institutions, local governments and economic entities of Ukraine and EU member states. In this context, the cross-border cooperation becomes more crucial factor, which could resolve some problems related to the integration of border regions of Ukraine to the EU institutional space and alignment of economic proportions and quality of life on both sides of the border. This primarily relates to cross-border cooperation between Ukraine and Poland, the last is one of Ukrainian largest foreign partners. In modern conditions economic space of Ukrainian-Polish cross-border region is developing under the pressure of several factors, each of those makes its own impact on cross-border convergence between neighboring border areas of Ukraine and Poland. The financial, economic and institutional factors become the lagers types of that impact. In particular, while identifying the main barriers to Ukrainian-Polish cross-border convergence it should be noticed on the lack of financial and institutional capacity of local governments of border regions of Ukraine, compared with their counterparts from Poland. In addition, Ukrainian monetary instability, especially the rapid devaluation of the hryvnia against the zloty influence destructively on the use of convergence potential in the economic space of Ukrainian-Polish cross-border region. Another weak link in terms of intensification of cross-border cooperation between Ukraine and Poland, including incentives convergent processes, is the low efficiency of cross-border institutions, particularly the European regions. In order to overcome the existing problems and gain the full implementation of the existing potential of convergence in the economic space of Ukrainian-Polish cross-border region it was proposed in the article to improve the quality of institutional support for cross-border cooperation between Ukraine and Poland, to increase the financial capacity of local governments in Ukraine, and to introduce the basics «knowledge economy» in the

process implementation of cross-border projects between neighboring border territories of Ukraine and Poland.

Keywords: cross-border cooperation, cross-border region, neighboring border areas, economic convergence, European integration, convergence processes

Актуальність проблеми. Транскордонне співробітництво сьогодні набуває дедалі більшого значення в контексті розвитку економіки прикордонних регіонів України. Особливо важливою роль транскордонних проектів виявляється з погляду перспективи реалізації Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Насамперед, це стосується зближення стандартів та показників соціально-економічного розвитку сусідніх прикордонних територій України та країн-членів ЄС.

Враховуючи сучасну ситуацію та нові виклики європейської інтеграції, одним із найбільш перспективних напрямів наукових досліджень у цьому контексті слід визнати окреслення пріоритетів поширення конвергенції в економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону. Адже Польща сьогодні виступає одним із найбільших партнерів нашої держави, як у транскордонному співробітництві, так і в зовнішньоекономічній діяльності загалом. При цьому українсько-польське транскордонне співробітництво є вагомим джерелом позитивного досвіду європейської інтеграції для прикордонних регіонів України, що надає відповідним науковим дослідженням особливої вагомості та актуальності.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблематиці українсько-польського транскордонного співробітництва присвячені численні публікації науковців з України та Польщі. Зокрема, різні аспекти функціонування економіки українсько-польського транскордонного регіону висвітлені у працях В. Борщевського, В. Гоблика, Б. Кавалка, Є. Матвеева, І. Михасюка, Н. Мікули, Я. Ольховського, Н. Павліхи, Л. Сkochиляса, І. Тимечко, Р. Федана та інших дослідників.

Так, В. Борщевський звертає увагу на наявність низки проблем у розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва, які збереглися ще з часів панування командно-адміністративної системи. Зокрема, це стосується високого рівня централізованого впливу українських органів влади на діяльність єврорегіонів та інших транскордонних інституцій, а також недостатнього рівня реалізації

економічних інтересів місцевих територіальних громад у процесі здійснення транскордонних проектів [1].

Н. Мікула акцентує увагу на фактичній відсутності нових форм транскордонного співробітництва між Україною та Польщею, зокрема транскордонних кластерів, що суттєво знижує його ефективність та веде до посилення диспропорцій у соціально-економічному розвитку прикордонних територій, розташованих по різні боки українсько-польського кордону [4].

Я. Ольховський вказує на необхідність поліпшення інституційно-правових умов для розвитку транскордонного співробітництва між українськими та польськими громадськими організаціями, а також між органами місцевого самоврядування прикордонних територіальних громад України та Польщі, локалізованими по різні боки кордону [8].

І. Михасюк та О. Осідач, аналізуючи пріоритети політики сусідства ЄС у контексті розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва відзначають, що непропорційне виділення фінансових ресурсів з бюджету ЄС на облаштування кордону між Україною та Польщею та на розбудову прикордонної інфраструктури, спричинило поширення дивергентних процесів, у тому числі – в якості життя по різні боки кордону [7].

Водночас, у наукових працях до цього часу не приділено належної уваги здійсненню системного аналізу основних бар'єрів, які блокують поширення транскордонної конвергенції в економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону, включаючи дослідження причин їх виникнення й укорінення, а також окресленню чинників стимулювання вказаної конвергенції на основі підвищення ефективності транскордонних взаємодій між сусідніми прикордонними регіонами України та Польщі.

Мета роботи: виявлення основних проблем, що перешкоджають поширенню конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні, дослідження їх еволюції та окреслення пріоритетних напрямів усунення причин, що породжують ці проблеми.

Викладення основного матеріалу дослідження. Динаміка та характер розвитку конвергентних процесів у межах українсько-польського транскордонного регіону визначаються значною кількістю кількісних та якісних чинників впливу. Зокрема, значний вплив на транскордонну конвергенцію між прикордонними територіями України та Польщі чинять

фінансово-бюджетні, торговельно-економічні, інвестиційно-інноваційні, інституційно-організаційні, інституційно-правові та інші чинники. Кожен із них має власну силу та характер впливу на транскордонне співробітництво на різних етапах його еволюції.

Так, в сучасних соціально-економічних умовах першочергового значення набуває інституційний та валютно-фінансовий чинники. Адже, з одного боку, реалізація Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС зумовлює необхідність формування спільного інституційного базису для поглиблення транскордонних конвергентних процесів, а з іншого, існує ризик дивергенції основних фінансово-економічних показників у межах українсько-польського транскордонного регіону, спричинений значним знеціненням української гривні по відношенню до польського злотого, яке відбулося протягом останніх двох років.

Разом із цим, слід відзначити, що завдяки існуючому потенціалу транскордонної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні, станом на 2014 р. за основними показниками конвергенції, такими як обсяг валового регіонального продукту та валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу, прикордонні області України, хоча і значно поступалися сусіднім польським воєводствам, проте майже не збільшили відставання від них, порівняно з 2010 р., не зважаючи на стрімку зміну валютного курсу (табл. 1).

Таблиця 1 - Порівняльні показники ВРП та ВРП на душу населення сусідніх прикордонних областей України та воєводств Польщі

Регіон	Валовий регіональний продукт, млн. дол. США		Валовий регіональний продукт на одну особу, дол. США	
	2010 р.	2014 р.	2010 р.	2014 р.
Волинська область	1 819,5	2 034,9	1 754,9	1 952,7
Львівська область	5 252,8	6 143,5	2 062,2	2 420,5
Загалом для українських областей	7 072,3	8 178,4	1 908,6	2 186,6
Люблінське воєводство	18 014,0	20 366,1	8 359,7	9 464,5
Підкарпатське воєводство	17 504,0	20 423,0	8 324,3	9 595,2
Загалом для польських воєводств	35 518,0	40 789,1	8 342,0	9 529,9
Польські воєводства порівняно з українськими областями, %	502,21	498,74	437,07	435,83

Розраховано за даними: [2],[3],[5],[6],[9], [11].

Проте існують вагомі підстави очікувати дивергенції за вказаними показниками, враховуючи доволі значне знецінення курсу гривні по відношенню до злотого у 2015 р. (більш ніж у півтора рази за один рік, що перевершило аналогічне падіння, яке відбулося за чотири попередні роки – з 2010 до 2014 р.).

Загалом, підсумовуючи результати оцінювання основних чинників впливу на поширення конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні, можна констатувати наявність значних резервів їх удосконалення на основі впровадження сучасних підходів до розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею.

Підтвердженням цьому можуть слугувати дані, що відображають рівень інституційної конвергенції між сусідніми адміністративно-територіальними одиницями українсько-польського транскордонного регіону (табл. 2).

Наприклад, у 2013 році (найближчий рік, за який доступні відповідні порівняльні офіційні статистичні дані) відносний паритет (розбіжність не більше 20%) між українською та польською частинами досліджуваного транскордонного регіону зберігається лише за чотирма показниками з обраних для порівняння 15-ти, а саме: кількістю повітів з польського боку кордону та районів з українського, кількістю міських територіальних громад, кількістю шкіл та кількістю відвідувань музеїв протягом року. За більшістю інших показників польська сторона значно перевершує українську, крім трьох: кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, кількість бібліотек і кількість сільських і селищних територіальних громад (хоча переважання за останнім показником чинить радше деструктивний аніж конструктивний вплив на інституційно-організаційне забезпечення конвергенції).

Звертає на себе увагу також факт суттєвої диференціації за низкою показників інституційного забезпечення соціально-економічної конвергенції в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць українсько-польського транскордонного регіону, навіть якщо вони знаходяться по один бік кордону. Передусім це стосується кількості селищ і сільських населених пунктів, а також сільських та селищних територіальних громад (у Люблінському воєводстві їх налічується відповідно 46,7% та 13,6% від загальної кількості у транс кордонному регіоні, у Підкарпатському воєводстві – 19,2% та 10,3%, у Львівській області – 21,7% та 47,6%, а у Волинській області – 12,4% та 28,5%). При цьому слід підкреслити, що кількість сільських територіальних громад у Львівській та Волинській областях значно перевищує аналогічні показники у сусідніх польських воєводствах, у той час як чисельність населених пунктів значно переважає з польського боку кордону. Це свідчить про значно вищий рівень інституалізації адміністративно-територіального устрою в прикордонних регіонах Польщі, порівняно з

українськими, а відтак і про значно вищу ефективність адміністративно-управлінської та регуляторно-координаційної складових їх інституційно-організаційного забезпечення.

Таблиця 2 - Вибрані порівняльні показники інституційного розвитку в межах українсько-польського транскордонного регіону (2013 р.)

Показники	Люблінське воєводство	Підкарпатське воєводство	Польська частина	Львівська область	Волинська область	Українська частина
Кількість повітів (районів)	20	21	41	20	16	36
Кількість міст	42	50	92	44	11	55
Кількість міських територіальних громад	24	20	44	44	11	55
Кількість селищ і сільських населених пунктів	4047	1664	5711	1884	1076	2960
Кількість сільських і селищних територіальних громад	191	144	335	666	399	1065
Кількість господарюючих суб'єктів юридичних осіб на 10 тис. населення	189	182	186	74	53	64
Кількість наукових організацій і наукових працівників у них	105 / 3639	137 / 4330	242 / 7969	76 / 3422	11 / 224	87 / 3646
Кількість шкіл та учнів у них (у тис осіб)	945 / 120,0	1066 / 121,2	2011 / 241,2	1410 / 254,5	775 / 124,3	2185 / 378,8
Кількість бібліотек	585	677	1262	1355	605	1960
Кількість театрів і концертних залів та їх відвідувань за рік (у тис осіб)	7 / 188,9	3 / 224,8	10 / 413,7	22 / 739,3	3 / 208,2	5 / 947,5
Кількість музеїв та їх відвідувань протягом року (у тис відвідувань)	44 / 1013,7	47 / 1052,4	87 / 2066,1	25 / 1864,0	17 / 204,1	42 / 2068,1

Розраховано за даними: [10].

Ще одна група показників, які звертають на себе увагу, - це кількість господарюючих суб'єктів юридичних осіб у розрахунку на 10 тис. населення та кількість наукових організацій і наукових працівників у них, за якими в обох адміністративно-територіальних одиницях Польщі, які входять до українсько-польського транскордонного регіону,

спостерігається кількаразова перевага над їх українськими відповідниками. У першому разі ця перевага сягає 2,5-3,6 разів, а в другому до 12,5 разів та до 19,3 разів відповідно (особливо це відчутно на тлі Волинської області).

Наведені дані свідчать про значно вищий рівень інституційного потенціалу довгострокового розвитку економіки з польського боку українсько-польського транскордонного регіону порівняно із сусідніми прикордонними територіями України. Тобто, є всі підстави вважати, що у довгостроковій перспективі дивергентні вияви у соціально-економічному розвитку українсько-польського транскордонного регіону, швидше за все зберігатимуться і надалі, якщо не відбудеться суттєвих змін у характері інституційно-організаційного забезпечення транскордонної конвергенції, передусім з українського боку кордону.

З метою нівелювання негативного впливу окреслених економічних та інституційних диспропорцій доцільно вирішити три групи взаємопов'язаних завдань: 1) зближення формальних інститутів і створення спільного транскордонного інституційно-правового поля; 2) активізація та інтенсифікація діяльності транскордонних інституцій; 3) інституційне сприяння розвитку транскордонних ринків.

Окреслюючи пріоритетні сфери фінансово-інвестиційного стимулювання конвергенції в соціально-економічному просторі транскордонного регіону між Україною та Польщею, першочергове значення слід приділити підвищенню рівня фінансової самодостатності місцевих територіальних громад України з метою наближення обсягів їх бюджетних надходжень до стандартів країн-членів ЄС. Адже до того часу, поки фінансова спроможність місцевих територіальних громад в Україні залишатиметься на тому ж рівні, що і сьогодні, вести мову про фінансово-бюджетне стимулювання конвергентних процесів у межах українсько-польського транскордонного регіону буде безперспективно.

Не можна оминати увагою такого важливого напрямку транскордонної конвергенції між Україною та Польщею, як формування основ «економіки знань» на транскордонному рівні. Зокрема, в економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону доцільно визначити пріоритетними такі ланки «економіка знань», як розвиток людського капіталу по обидва боки кордону, становлення основ транскордонної інноваційної економіки, а також створення передумов для вільного розвитку особистості шляхом формування відкритого ринкового

середовища та посилення конкуренції на транскордонних ринках з метою максимально повної реалізації інноваційного потенціалу українсько-польського транскордонного регіону.

Висновки. Підсумовуючи все зазначене, слід констатувати, що наявний в українсько-польському транскордонному регіоні потенціал економічної конвергенції використовується недостатньо повно. Основними причинами цього є наявність інституційних диспропорцій у розвитку економічного простору вказаного транскордонного регіону, зокрема щодо ефективності функціонування транскордонних інституцій по різні боки кордону, а також різні фінансово-бюджетні можливості органів місцевого самоврядування сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі.

Разом із, слід відзначити, що знецінення гривні по відношенню до золотого, яке відбулося протягом останніх років, не відобразилось достатньо вагомо на потенціалі конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні.

Пріоритетними напрямками стимулювання конвергентних процесів між сусідніми прикордонними регіонами України та Польщі на сучасному етапі європейської інтеграції: є збільшення фінансової та інституційної спроможності органів місцевого самоврядування з українського боку кордону, удосконалення інституційно-правового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в досліджуваному транскордонному регіоні та поширення основ «економіки знань» у його межах.

Слід також відзначити, що нівелюванню окреслених диспропорцій у фінансово-бюджетному забезпеченні та інституційному розвитку сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі, зокрема в контексті поширення соціально-економічної конвергенції в українсько-польському транскордонному регіоні, може суттєво посприяти трансформація низки неформальних інститутів, які визначають якість людського та соціального капіталу у транскордонному просторі між Україною та Польщею. Тому дослідження особливостей формування та характеру еволюції цих неформальних інститутів має важливе значення у контексті подальшого удосконалення інституційного середовища конвергенції в економічному просторі українсько-польського транскордонного регіону, що і визначає перспективу подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борщевський В. Українсько-польське транскордонне співробітництво в контексті європейської інтеграції України / Віктор Борщевський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/en_etei/2009_6_1/6.pdf
2. Валовий регіональний продукт / Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
3. Валовий регіональний продукт у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2014/t029914_1.pdf
4. Мікула Н. Стан та перспективи розвитку транскордонних кластерів в Україні / Надія Мікула [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Geopolityka/2010_2/PDF/Mikula.pdf
5. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls/
6. Archiwum kursów walut NBP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.money.pl/pieniadze/nbp/srednie/archiwum/kursy,walut,nbp,,2010,1.html>
7. Mykhasiuk I. Polsko-ukraińska współpraca transgraniczna / Ivan Mykhasiuk, Oksana Osidach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///F:/MyFiles/Downloads/06-Myhasiuk.pdf>
8. Olchowski J. Uwarukowania współpracy transgranicznej polskich i ukraińskich samorządów i NGO's / Jakób Olchowski [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///F:/MyFiles/Downloads/Nznuoar_2010_4_25.pdf
9. Produkt krajowy brutto – rachunki regionalne w 2010 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/RN_pkb_rachunki_regionalne_2010_notatka.pdf
10. Rocznik statystyczny województw 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///F:/MyFiles/Downloads/rocznik_statystyczny_wojewodztw_2014.pdf; Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Wstępne szacunki produkt krajowy brutto według województw w 2014 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5482/4/3/1/notatka_wstepne_szacunki_pkb_nt_s_2_2014.pdf